

MATERIAŁY HISTORIOGRAFICZNE**HISTORIOGRAPHIC MATERIALS**

Śp. Edward PALIK (1919–2008)

Edward Palik (1919–2008) – in memory

Łukasz PRZYBYŁOWICZ

Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie, ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków;
e-mail: lukasz@isez.pan.krakow.pl

KEY WORDS: natural sciences, historiography, biography, entomology, lepidopterology.

Dnia 3 sierpnia 2008 roku w wieku 89 lat odszedł od nas na zawsze Edward PALIK. Był wielkim miłośnikiem motyli, znawcą ich zwyczajów i mistrzem hodowli. Od wielu lat był szanowanym autorytetem w środowisku krakowskich (i nie tylko) motylarzy. Ponad wszystko był jednak dobrym człowiekiem, którego optymizm i serdeczność były równie wyjątkowe jak kolorowy świat motyli, który przepełniał całe Jego życie.

Edward Franciszek Palik urodził się 27 stycznia 1919 roku w Krakowie jako najstarszy syn Stefana i Apolonii (z domu RAJTAR).

W 1938 roku zdał maturę w IX Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczym im. J. Hoene-Wrońskiego w Krakowie (obecnie VII LO im. Zofii Naukowskiej w Krakowie).

Zaraz po zdaniu matury przeniósł się do Lwowa, aby kontynuować naukę w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty przy 19 Pułku Piechoty, którą ukończył w roku 1939. Po wybuchu II wojny światowej brał udział w kampanii wrześniowej walcząc z najeźdźcą na terenie Prus Wschodnich a następnie uczestniczył w obronie Warszawy aż do kapitulacji. Jako jeden z wielu Polaków został wzięty do niewoli i przetransportowany na teren Rzeszy, gdzie w kilku obozach jenieckich przebywał aż do połowy 1942 roku. 10 lipca 1942 roku uciekł z obozu VI-G w Oberlangen. Wędrując pieszo przez Belgię dotarł do Francji. Został tam słuchaczem Uniwersytetu w Grenoble gdzie w 1943 roku otrzymał dyplom z języka francuskiego oraz ukończył I rok studiów na kierunku Handel Morski. W kwietniu 1944 roku opuścił Francję i przez Hiszpanię, Portugalię i Gibraltar przedostał się do Algierii. Tam ponownie wstąpił do wojska. Jeszcze tego samego roku we wrześniu wyjechał do Anglii gdzie został wcielony do Polskich Sił Powietrznych jako członek personelu naziemnego. Służył tam aż do lipca 1947 roku. W międzyczasie podjął naukę na Uniwersytecie Cambridge gdzie w 1946 roku otrzymał dyplom z języka angielskiego. Po powrocie do kraju został przeniesiony do rezerwy.

1 stycznia 1949 roku podjął pracę w Krakowskich Fabrykach Mebli w działach techniczno-produkcyjnych. W tym okresie założył również rodzinę. Po trzydziestu latach, 31 marca 1979 roku przeszedł na emeryturę.

Od 1 stycznia 1981 roku niemal do samej śmierci pracował w Instytucie Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie na stanowisku technicznym, jako kustosz zbioru motyli.

Lata wojny, które zabrały mu lata młodości odbiły się niezatartym piętnem na całym jego życiu. Myliłby się jednak ten, kto pomyślałby, że wspomnienia Pana Edzia z tego okresu były przepełnione żalem, goryczą i dramatyzmem. Przeciwnie – wojenne piekło przedstawiał zawsze w taki sposób, że chciało się go słuchać godzinami. Przy codziennej południowej herbatce często barwnie wspominał swoją ucieczkę z obozu, głód, zmęczenie i strach – zawsze jednak wypuklając fakty radosne, pozytywne i optymistyczne, które pozwoliły mu szczęśliwie przeżyć wojenną zawieruchę. Zawsze chętnie i pięknie opowiadał o swoich wojennych przygodach, kolegach, różnych ludziach, którzy Mu pomagali w tych bardzo trudnych czasach. Jego otwarty charakter oraz wielka chęć i łatwość nauki języków obcych pozwoliły Mu nawiązywać wszędzie gdzie przebywał wiele znajomości i przyjaźni. Przez całe późniejsze życie po powrocie do kraju bardzo szanował i pielęgnował te wojenne znajomości. Do końca życia utrzymywał kontakty ze swymi kolegami – żołnierzami, których los rozrzucił po całym świecie oraz innymi przyjaciółmi z czasów wojny. W ciągu kilku ostatnich lat aktywnie działał w ZBOWID-zie.

IX Kongres SEL, Lednice 1994; od lewej – Edward PALIK, Eduard W. DIEHL (Indonezja), Malcolm SCOBLE (NHM Londyn)

IX SEL Congress, Lednice 1994; from the left – Edward PALIK, Eduard W. DIEHL (Indonesia), Malcolm SCOBLE (NHM London)

Edward PALIK na torfowisku Baligówka koło Czarnego Dunajca, 2002
Edward PALIK at the Baligówka pit bog near Czarny Dunajec, 2002

Ogromną i jedyną pasją Pana Edwarda były zawsze motyle. Już jako kilkunastoletni chłopiec poświęcał im każdą wolną chwilę. W poszukiwaniu interesujących gatunków bardzo często wyprawiał się rowerem w bliższe i dalsze sąsiedztwo ówczesnego Krakowa. Łowił zarówno w dzień, jak i – korzystając z lampy karbidowej – nocą.

Nawet wojenna zawierucha nie była w stanie zagłuszyć jego pasji. Niezapomniane pozostaną jego opowieści o tym jak głodny, podczas ryzykownej ucieczki przez Alpy i Pireneje znajdował czas na odłowienie kilku okazów niepyłaków. Okazy te szczęśliwie przetrwały wojnę i jako świadkowie niecodziennej pasji przechowywane są w kolekcji Instytutu.

Po powrocie do kraju Pan Edward rozpoczął odbudowę kolekcji i systematycznie ją powiększał. Z czasem stała się ona jedną z największych i najcenniejszych prywatnych kolekcji lepidopterologicznych w Polsce. Reprezentowany jest w niej niemal komplet fauny krajowej Macrolepidoptera oraz wiele gatunków europejskich. Kolekcja ta zgodnie z wolą Pana Edwarda została ofiarowana Instytutowi. Po uporządkowaniu i opracowaniu zostanie przeniesiona do magazynu jako zbiór wydzielony.

Lata pracy w Instytucie poświęcił przede wszystkim na opiekę, nad kolekcją motyli. Przewodził ożywioną wymianę materiałów z motylarzami z całego świata, dzięki czemu instytutowej kolekcji przybyło sporo okazów np. z Japonii czy Ameryki Północnej. To za sprawą jego zażyłości z Panem Theo Baldwinem KIEŁCZYŃSKIM ze Szwajcarii Instytut otrzymał w darze wyjątkowo cenną, kompletną kolekcję największych motyli dziennych świata. Dopóki pozwalało mu na to zdrowie bardzo intensywnie preparował zarówno materiały łowione przez siebie jak i przywożone z wypraw przez inne osoby. W sumie rozpiął kilkadziesiąt tysięcy

motyli. W ostatnich latach poświęcił się przede wszystkim komasacji Palearktycznych Macrolepidoptera, przepinając materiały ze starych gablot do nowych i układając je w porządku systematycznym. Wielką radością Pana Edwarda była również hodowla motyli. Już od wczesnej wiosny w Jego pokoju pojawiały się różne rośliny z żyjącymi na nich gąsienicami wielu interesujących gatunków. Bywało i tak, że wylęgające się z poczwerek motyle znajdowane były w różnych miejscach, ale dzięki temu również laicy mogli wtedy zobaczyć jak motyle pompują skrzydła – rzadki widok do oglądania na żywo. Był również bardzo aktywny w terenie. Wyjątkowym dla niego miejscem była Puszcza Białowieska, którą pod względem motylarskim znał jak mało kto. W poszukiwaniu interesujących gatunków przemierzał dziennie nawet po 20 km sobie tylko znanymi ścieżkami przez bagna i mokradła. Niemal co roku spędzał tam, co najmniej kilka tygodni. Z wyjazdów tych przywoził zawsze interesujące gatunki i nowe okazy do hodowli. Intensywnie penetrował też bliższe i dalsze okolice Krakowa. Rokrocznie wiosną odwiedzał Podkrakowskie Dolinki, Tynec i Puszczę Dulowską. Często bywał też nad Nidą w Tatrach i Pieninach. Zawsze powtarzał, że „bycie w terenie” sprawia mu ogromną radość. Prawdopodobnie tej wielkiej ilości czasu spędzonej na „łonie natury” i aktywności ruchowej zawdzięczał niesamowicie młody jak na swój wiek wygląd i wyjątkową sprawność fizyczną niemal do końca swego życia. Pomimo ciężkiej choroby po raz ostatni wybrał się ze mną i Krzysztofem FIOŁKIEM nad Nidę, „na wał do Winiar” zaledwie dwa miesiące przed śmiercią. Wiedzieliśmy, że było to jego osobiste pożegnanie z motylami.

Przez wiele lat brał czynny udział w pracach krakowskiego oddziału PTEnt. Podczas comiesięcznych spotkań w budynku przy ul. Sławkowskiej 17 zawsze otoczony był gronem zarówno młodszych jak i starszych kolegów, którzy chcieli dowiedzieć się czegoś o łowionych przez siebie lub hodowanych motylach. Dzięki wieloletniemu doświadczeniu był prawdziwą kopalnią wiedzy na temat hodowli. Znał zwyczaje i potrzeby gąsienic wielu gatunków.

Podczas pracy w Instytucie brał udział w kilku wyprawach naukowych zbierając materiały zoologiczne będące cennym wkładem w rozwój kolekcji. W latach 1983, 1985 i 1989 wraz z innymi pracownikami Instytutu był członkiem wypraw do Korei Północnej, których plonem było zebranie ponad 17000 okazów motyli. W 1986 roku brał udział w wyprawie do Wietnamu, skąd przywiózł kilka tysięcy Lepidoptera. Jego ostatnią motylarską wyprawą „za morza” był wyjazd do Gwatemali w 2001 roku.

Zaledwie dwa lata po utworzeniu Europejskiego Towarzystwa Lepidopterologicznego (SEL), w 1978 roku został jego Członkiem. Brał udział w kilku kongresach, m.in. w Paryżu (1978 – I kongres), Lednicach (1994) i Białowieży (2000). Szczególnie interesował się ochroną niepylaka apollo a także innych zanikających gatunków. Gdy tylko nadarzała się ku temu okazja starał się zainteresować ludzi, zwłaszcza wpływowych, ich ochroną.

Pan Edward PALIK miał szlachetne serce, radosne usposobienie i wyjątkową umiejętność pozytywnego patrzenia na życie. Takim właśnie pozostanie w pamięci tych, którzy mieli okazję Go spotkać.

Jego imieniem lub nazwiskiem zostały opisane trzy gatunki owadów:

- *Saphenista paliki* RAZOWSKI et BECKER, 1983 z Brazylii (Lepidoptera: Tortricidae)
- *Jenkinshelea paliki* SZADZIEWSKI, 1992 z Północnej Korei (Diptera: Ceratopogonidae)
- *Lozotaenia edwardi* RAZOWSKI, 1999 z Północnej Korei (Lepidoptera: Tortricidae)

Publikacje w układzie chronologicznym

ŻUKOWSKI R., PALIK E. 1959: *Auchmis comma* SCHIFFM. et DENIS (Lepidoptera, Noctuidae) w Pieninach. Pol. Pismo ent., **29**: 483-490.

PALIK E. 1964: O wymieraniu niepylaka apollo. Przegl. zool., **8** (1): 96-98.

- PALIK E. 1966: On the Process of Dying out of *Parnassius apollo* LINNÉ. Tohoku Konchu Kenkyu, **2** (3-4): 45-47.
- RAZOWSKI J., PALIK E. 1969: Fauna motyli okolic Krakowa (The Lepidopterous fauna of the Kraków vicinity). Acta zool. Cracov., **14** (11): 217-310.
- BATKOWSKI S., PALIK E., SZPOR R. 1972: Motyle większe Tatr Polskich. Pol. Pismo ent., **42** (3): 637-688.
- PALIK E. 1979: The protection and reintroduction in Poland of *Parnassius apollo* LINNAEUS (Papilionidae). Nota Lepidopt., **2** (4): 163-164.
- PALIK E. 1980: I Europejski Kongres Lepidopterologiczny w Paryżu 31 III – 1 IV 1978. Wiad. entomol., **1** (1): 57-60.
- PALIK E. 1981: The conditions of increasing menace for the existence of certain Lepidoptera in Poland. Beihefte zu den Veröffentlichungen für Naturschutz und Landschaftspflege in Baden-Württemberg, **21**: 31-33.
- BUSZKO J., KOKOT A., PALIK E., ŚLIWIŃSKI Z. 1996: Motyle większe (Macrolepidoptera) Puszczy Białowieskiej. Parki nar. Rez. Przyr., **15** (4): 3-46.
- KOKOT A., PALIK E. 2000: Uzupełnienie II do fauny motyli większych (Macrolepidoptera) Puszczy Białowieskiej. Parki nar. Rez. Przyr., **19** (1): 99-102.
- PALIK E., PRZYBYŁOWICZ Ł., KOSIOR A., KRÓL W., SOLARZ W., WITKOWSKI Z. 2005: Changes in the species composition and distribution of butterflies (Rhopalocera) in Cracow (Poland) since the mid-19th century. Fragm. faun., **48** (2): 181-215.

SUMMARY

The life and work of our dear late colleague, Edward PALIK (1919–2008), are presented. Born in Kraków, after the beginning of World War II he took part in the defence of Warszawa. Taken war prisoner, he spent 3 years in a P.O.W. camp in Oberlangen (Germany). Then, after an escape through France, Spain, Algeria, he reached England and served as a soldier until 1947.

He returned to Poland and took up the work in the Kraków Furniture Factory. Retired in 1979, he associated himself with the Institute of Systematics and Evolution of Animals, Polish Academy of Sciences, where he worked almost to his death.

Mr PALIK was an amateur lepidopterist but his extraordinary knowledge of moths ensured him an outstanding position among Polish entomologists. His meticulously prepared collections will serve us for long years.